

Obsah

PŘEDMLUVA [9]

(I) PŘEDPOKLADY NÁSTUPU NOVÉ DYNASTIE V ČESKÝCH ZEMÍCH A JEJÍ PROBLÉMY [15—48]

Zavraždění krále Václava III. [16] — Stabilita českého státu jako důsledek vývoje ekonomické a společenské situace ve střední Evropě ve 13. století [16] — Výsledky tzv. agrární a městské revoluce [16] — Úloha českého stříbra [17] — Masový přechod k peněžní formě feudální renty [18] — Rozvoj obchodu [18] — Stabilizace strukturálních změn ve feudální ekonomice a společnosti [19] — Vzrůst moci a politického vlivu šlechty [19] — Krize moci přemyslovských králů [20] — Mocenský dualismus v českém státě (šlechta a panovník) a jeho důsledky [21] — Zásah římského krále Albrechta I. [23] — Období bojů o český trůn v letech 1306—1310: Rudolf I. Habsburský a Jindřich Korutanský [23] — Rozhodující úloha české šlechty [25] — Nová mocenská konstelace v Evropě: vzrůst moci francouzské koruny a její vítězství nad mocí papežů [26] — Francouzské vlivy v římské říši a vzestup lucemburské dynastie [27] — Slabá vláda Jindřicha Korutanského v Čechách [28] — Iniciativa cisterciáckých opatů Konráda a Heidenreicha [29] — Plán dosazení lucemburské dynastie na český trůn [30] — Eliška Přemyslovna a jednání o sňatek s Janem Lucemburským [30] — Boj o Prahu a pád Jindřicha Korutanského [33] — Vztah české šlechty k novému králi; inaugurační listiny krále Jana Lucemburského [37] — Cizí rádci mladého krále a Petr z Aspeltu [40] — Pokus Jana Lucemburského získat římskou korunu [43] — Janova podpora kandidatury Ludvíka Bavorského [44] — Upevňování královské moci v českých zemích a konflikt krále s představiteli šlechty [44] — Rozpolcení šlechtického tábora a přechodné zatčení Jindřicha z Lipé [46] — Kompromis krále Jana se šlechtou [47].

(II) KARLOVO MLÁDÍ A PRVNÍ POLITICKÉ ZKUŠENOSTI (1316—1333) [49—102]

Narození dědice trůnu 14. května 1316 v Praze a jeho pokřtění jménem Václav [50] — Rozbouřená hladina českého politického života v důsledku odboje části šlechty proti králi Janovi [51] — Odchod krále ze země a ochranný pobyt prince Václava na Křivoklátě [51] — Mocenskopolitický zápas dvou šlechtických táborů pod vedením Jindřicha z Lipé a Viléma Zajíce z Valdeka [51] — Odchod Petra z Aspeltu ze země [53] — Politická aktivita královny Elišky [53] — Korunní princ Václav na hradě Lokti [54] — Návrat krále Jana a jeho politické ztotožnění s královnou [54] — Králův frontální útok proti šlechtě [54] — Pakt části šlechty s Fridrichem Habsburským a odboj proti králi [55] —

Smír Jana Lucemburského s Jindřichem z Lipé a krize ve vztahu krále a královny [56] — Narození Přemysla 22. listopadu 1318 [58] — Králův vojenský útok na hrad Loket a pokoření královny Elišky [58] — Nový odchod krále ze země a hejtmanská vláda Jindřicha z Lipé [60] — Sňatkové úmluvy Jana Lucemburského s Ludvíkem Bavorským mj. o zasnoubení dcery Jindřicha Korutanského s princem Václavem [61] — Pobyt Jana Lucemburského v Poryní [61] — Sňatek francouzského krále Karla IV. Sličného se sestrou Jana Lucemburského Marií [62] — Definitivní roztržka mezi králem Janem a královnou Eliškou a zatčení kancléře Jana Volka [63] — Útěk královny s malým Janem Jindřichem (nar. 12. února 1322) do Bavorska k dceři Markétě [63] — Spojenectví krále Jana s římským králem Ludvíkem Bavorským; úspěch vystřídáný zklamáním [63] — Sbližení krále Jana s francouzským královským dvorem [64] — Princ Václav odvezen do Francie na vychování [66] — Pozadí jeho sňatku s Markétou-Blankou z Valois (15. května 1323) a přijetí jména Karel při biřmování [66] — Karlova výchova a styky [70] — Pierre de Rosières a jeho vliv na Karla [73] — Karlův odchod do Lucemburku a zostření mezinárodní situace [75] — Pozadí vlivu Jana Lucemburského v horní Itálii [76] — Sňatek Jana Jindřicha a Markéty Maultasch; získání Korutan a Tyrolska [78] — Smrt královny Elišky 28. září 1330 [79] — Počátky lucemburské signorie v Itálii [80] — Povolání prince Karla do Itálie na jaře 1331 a vývoj událostí v italské signorii [82] — Utužení politického svazku Lucemburků s Francií: Karlova sestra Jitka (Guta) manželkou francouzského korunního prince Jana 28. července 1331 [89] — Karlovy úspěchy v lucemburské signorii [90] — Karlův sen ve vsi Terenzo [93] — Karlovo posláni v Meránu; rozhodnutí k návratu do Čech a jeho příčiny [97] — Politický profil českých šlechticů delegovaných do Merána [100] — Myšlenka Karlova návratu do Čech dílem vůle části české šlechty k zaštitění její vlastní moci a postavení ve státě [101].

(III) LUCEMBURSKÉ DVOUVLÁDÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH (1334—1346) [103—180]

Závěr Karlova jednání v Meránu a návrat do vlasti [104] — Pietní akt u hrobu královny Elišky na Zbraslavi [104] — Žalostný stav českého království [105] — Karlův mocenský statut vyřešen dodatečným udělením markraběcí hodnosti bez zvláštního vymezení pravomoci [105] — Taktický postoj šlechty k markraběti Karlovi [108] — Karlova snaha oprít se o církevní instituce a významná města [108] — Výstavba Pražského hradu [109] — Příchod markraběnky Blanky do Prahy [109] — Narození dcery Markéty 24. května 1335 [110] — Postoupení lucemburské signorie v Itálii francouzskému králi a nový sňatek Jana Lucemburského [111] — Karlův suverénní postup při správě českého státu [111] — Svatba Karlovy sestry Anny s Otou Habsburským [112] — Smrt bývalého českého krále Jindřicha Korutanského (2. dubna 1335) a začátek boje

o jeho dědictví [112] — Císařovo udělení Korutan, Kraňska a části Tyrol, Habsburkům lénem 5. května 1335 [113] — Karlův první osobní konflikt s císařem Ludvíkem v Linci [113] — Karel se zajišťuje proti císaři Ludvíkovi u polského krále Kazimíra [114] — Zajištění Slezska a protiakce císaře Ludvíka [115] — Lucemburská vojenská hotovost pro případ napadení [115] — Karlova diplomatická iniciativa: úmluvy a mír v Trenčíně z 24. srpna 1335 s králem Kazimírem a smlouvy v uherském Vyšehradě v listopadu 1335 [117] — Otevřená roztržka mezi králem Janem a markrabětem Karlem a úloha české šlechty [120] — Karlův odchod do Tyrol k bratrovi a hájení jeho držav [122] — Konflikt krále Jana s Otou Habsburským a koordinace lucemburské obrany [124] — Boj Lucemburků s císařem Ludvíkem [125] — Císařova rezignace na válku s Lucemburky [125] — Taktické chyby císaře Ludvíka [125] — Nerozhodnost krále Jana [126] — Mír v Enži 9. října 1336 a ztráta Korutan, Kraňska, Vindické marky a části Tyrol s definitivní platností [127] — Karlův nesouhlas se ztrátou, ale podpora Habsburků proti císaři [128] — Karlův návrat do Čech a tažení na Litvu s králem Janem v lednu 1337 [129] — Narození Karlova nevlastního bratra Václava 25. února 1337 [130] — Nové vzplanutí nevole krále Jana vůči Karlovi; markraběnka Blanka vykázána z Prahy do Brna, Karlův odchod do Tyrol k bratrovi [130] — Účast na válce v Lombardii proti Mastinovi della Scala [131] — Karlův návrat na Moravu a jeho péče o markrabství [132] — Suverénní povaha Karlovy moci bez dalšího pověření [133] — Karlovy smlouvy s uherským králem Karlem Robertem z 1. března 1338 [133] — Aktivizace politiky císaře Ludvíka a jeho snaha o získání markraběte Karla [134] — Karlovo odmítnutí koalice s císařem [135] — Usnesení kurfiřtů v Rhens v roce 1338 o jejich právech a o povaze volby římského krále [135] — Manská přísaha krále Jana císaři Ludvíkovi 20. března 1339 [136] — Karlovo rozhořčení nad jednáním otce [136] — Karlova politická aktivita v českých zemích [137] — Společný postup obou Lucemburků za Karlovy iniciativy [138] — Karlova schůzka s uherským králem Karlem Robertem [139] — Netaktický zásah krále Jana do sporu vratislavské kapituly s biskupem Nankerem [139] — Karlův zásah proti Mikulášovi z Potštejna [140] — Janův a Karlův chvatný odjezd na pomoc francouzskému králi proti anglickému útoku a jejich návštěva Avignonu [140] — Karlovy politické rozhovory s kardinálem Pierrem de Rosières [142] — Karlův návrat do vlasti s Janem Jindřichem a jejich společná cesta do Krakova a Uher [145] — Odboj Markéty Maultasch proti manželovi Janu Jindřichovi v Tyrolích [146] — Karlův rázný zásah v Tyrolích a nové italské dobrodružství [147] — Protilucemburský tah císaře Ludvíka a lucemburská ztráta vlivu v Dolním Bavorsku jejich spojením s Horním Bavorskem pod vládou císaře [148] — Císařův požadavek navrácení Chebska [148] — Závěť Jana Lucemburského jako výsledek jeho kompromisní politiky s císařem Ludvíkem a nedůvěřivého vztahu k markraběti Karlovi [149] — Usnesení zemského sněmu z 11. června 1341 o nástupnictví markraběte Karla jako českého krále [150] — Vynětí pražského biskupa z obedience mohučského metropolity a Karlovy přípravy ke korunovaci českým králem [151] — Potřeby

vnitřní konsolidace českých zemí [152] — Karlovy dohody s polským králem Kazimírem z 13. července 1341 [153] — Hold Vratislavi a slezských vévodů Karlovi [153] — Přebrot v Tyrolích: odboj Markéty Maultasch a útěk Jana Jindřicha [154] — Získání Albrechta Habsburského na lucemburskou stranu [154] — Císařovo rozhodnutí o rozvodu Markéty Maultasch s Janem Jindřichem a svatba císařova syna s Markétou 10. února 1342 [156] — Smrt Benedikta XII. a volba kardinála Pierra de Rosières papežem Klimentem VI. 7. května 1342 [156] — Profil nového papeže a jeho rozhodnutí skoncovat s odbojem císaře Ludvíka [157] — Karlovo taktické vyřešení sporu krále Jana s vratislavským biskupem [159] — Odvolání manské přísahy krále Jana císaři Ludvíkovi před papežem [159] — Politická orientace arcibiskupa Balduina Lucemburského [160] — Sblížení Balduina Lucemburského s Klimentem VI. [160] — Karlovy starosti o stav království a dohoda s vratislavským biskupem Přeclavem [160] — Karlova účast na pohřbu uherského krále Karla Roberta a na korunovaci krále Ludvíka [161] — Smrt biskupa Jana IV. z Dražic a volba Arnošta z Pardubic pražským biskupem [162] — Osobnost Arnošta z Pardubic [163] — Příměří s císařem Ludvíkem z jeho iniciativy [164] — Karlova intervence ve Slezsku [164] — Nečekaný usmiřovací zásah krále Jana v Avignonu ve prospěch císaře [165] — Taktické vyjednávání Karla a jeho bratra s císařem prostřednictvím kurýrů; císařova nabídka dát Janu Jindřichovi svou dceru za manželku [165] — Spěšné pozvání markraběte Karla do Avignonu z 24. listopadu 1343 [166] — Karlova cesta do Lucemburska a odtud s otcem do Avignonu [167] — Usmíření obou Lucemburků prostřednictvím Klimenta VI. [167] — Zřízení pražského arcibiskupství 30. dubna 1344 [168] — Dohoda o Karlově kandidatuře na římský trůn [171] — Období stupňované zastírací taktiky vůči Ludvíkovi Bavorskému [172] — Karlův pokus o sblížení s Albrechtem Habsburským pomocí sňatkové politiky [173] — Tlak kurfiřtů na Ludvíka Bavorského, aby zvýšil úsilí o smír s papežskou kurií a s Lucemburky; iniciativa Balduina Lucemburského [174] — Položení základního kamene ke stavbě Svatovítské katedrály 21. listopadu 1344 [175] — Výprava obou Lucemburků na Litvu [175] — Opětné sblížení císaře Ludvíka s polským králem a nebezpečí protilucemburské koalice [176] — Lucemburský vojenský zásah ve Slezsku [176] — Přistoupení uherského krále k protilucemburské koalici; napadení Ratibořska králem Kazimírem a jeho porážka od Lucemburků [177] — Císařova zrada koalice [177] — Jednání o příměří a nátlak krále Jana na papeže k ráznému postupu proti Ludvíkovi Bavorskému [178] — Rozhodnutí Klimenta VI. ve smyslu požadavků krále Jana [179] — Základní rysy systému lucemburského dvouvládí [179].

(IV) VE VÍRECH EVROPSKÉ POLITIKY (1346—1370) [181—260]

Politické porady krále Jana a markraběte Karla s Balduinem Lucemburským v Trevíru; přizvání falckraběte Ruprechta [182] — Význam politického postavení Balduina Lucemburského a jeho vztahu ke Karlovi; podmínky Karlovy

podpory v zápase o římskou korunu [182] — Stanovisko krále Jana [184] — Jednání Lucemburků v Avignonu v dubnu 1346 [185] — Jmenování Gerlacha Nassavského mohučským arcibiskupem [185] — Okázalé sesazení Ludvíka Bavorského Klimentem VI. a výzva k volbě nového římského krále [186] — Složení předvolebních slibů a závazků markrabětem Karlem [187] — Papežova výzva kurfiřtům k opuštění Ludvíka Bavorského a k vyhlášení kandidatury markraběte Karla na římský trůn [189] — Ekonomické a administrativní předpoklady Karlovy volby římským králem, zvláště ve vztahu k Balduinovi Lucemburskému [190] — Oповědný list arcibiskupa Balduina císaři Ludvíkovi [194] — Politické spojenectví arcibiskupa Balduina s arcibiskupem Gerlachem [196] — Stanovisko francouzského královského dvora ke Karlově kandidatuře [196] — Branná spojenectví lucembursky orientovaných kurfiřtů proti Ludvíkovi Bavorskému [196] — Získání hlasu kolínského kurfiřta, arcibiskupa Walrama, finančními prostředky [197] — Vyčkávací taktika drobných říšských knížat [197] — Karlova volba římským králem poblíže Rhens 11. července 1346 [197] — Oznámení Karlovy volby a jeho poselstvo do Avignonu [198] — Radostná reakce Klimenta VI. [199] — Pomoc obou Lucemburků v boji proti anglickému vojsku po boku francouzského krále; smrt Jana Lucemburského 26. srpna 1346 u Crécy; lehké zranění nově zvoleného římského krále Karla [199] — Karel automaticky českým králem [200] — Karlovo svízelné postavení [200] — První rozladění Klimenta VI. nad Karlovým nesplněním volební přísahy [201] — Poselstvo Arnošta z Pardubic do Avignonu a papežova nedůtklivost; rozhodnutí o založení univerzity v Praze [202] — Karlova korunovace římským králem v Bonnu 26. listopadu 1346 [203] — Dobrodružná cesta nového římského krále do Čech [203] — Karlův zásah v severní Itálii a v Tyrolích [204] — Návrat do Čech koncem června 1347 [205] — Nástup taktické spolupráce s avignonskou kurií [205] — Karlova korunovace českým králem 2. září 1347 [205] — Vojenský útok Ludvíka Bavorského v Tyrolích a na česko-bavorském pomezí [205] — Karlovy přípravy k rozhodujícímu střetnutí a náhlá smrt Ludvíka Bavorského 14. října 1347 [205] — Triumfální tažení Karlova vojska německými městy a Karlův velkorysý postoj ke stoupencům Ludvíka Bavorského [206] — Návrat do Čech v únoru 1348 [206] — Papežovo pohoršení nad Karlovým postupem a chováním v říšských městech [206] — Anglický král Eduard III. přičiněním císařova syna Ludvíka Braniborského zvolen římským protikrálem 10. ledna 1348 [208] — Dohoda mezi Eduardem III. a Karlem z 23. dubna 1348 a uzavření spojenectví 24. června 1348; Karlova neutralita vůči Francii [208] — Zasnoubení Karlovy dcery Kateřiny s Rudolfem Habsburským a smlouva s vévodou štětínsko-pomořanským Barnimem z 12. června 1348 [209] — Nezdar jednání s Wittelsbachy [210] — Smrt královny Blanky 1. srpna 1348 [210] — Politický tah s falešným Waldemarem prostředkem k oslabení wittelsbašské opozice v říši [211] — Nová politická dohoda s polským králem [213] — Jednání s Avignonem [213] — Volba Günthera ze Schwarzburgu římským protikrálem 30. ledna 1349 [213] — Karlova porada s Balduinem Lucemburským a s anglickým králem Eduardem III. [214] — Rezignace krále Kar-

la na zasnoubení s dcerou Eduarda III. a sňatek s Annou Falckou v březnu 1349 [214] — Svolání říšského sněmu do Špýru a nález proti mohučskému arcibiskupovi Jindřichovi z Virneburgu 29. března 1349 [216] — Karlův vojenský zásah proti Jindřichovi z Virneburgu a Güntherovi ze Schwarzburgu a jejich kapitulace v květnu 1349 [216] — Dohody v Eltville [217] — Slavnostní hold všech kurfiřtů a říšských knížat Karlovi ve Frankfurtu nad Mohanem 17. června 1349 [217] — Povaha dohod v Eltville a smír s Wittelsbachy [217] — Završení Karlova vítězství nad opozicí v říši korunovací v Cáchách 25. července 1349 [219] — Pobouření avignonské kurie nad Karlovým postupem v říši [219] — Karlův vztah k židovským pogromům [220] — Potlačení stoupenců císaře Ludvíka v Norimberku v září 1349 [220] — Vyhlášení zemského míru ve Francích [221] — Karlův návrat do Čech a korunovace Anny Falcké českou královnou 1. listopadu 1349 [221] — Smrt Karlovy sestry Jitky a Karlovy dcery Markéty, uherské královny, v září 1349 [221] — Organizačně politické posilování českého státu a Prahy jako centra římské říše od října 1349 do května 1353 [221] — Budování souboru lén v Horní Falci, tzv. Nových Čech [222] — Narození syna Václava 17. ledna 1350 [222] — Konflikt v Braniborsku; zásah dánského krále Waldemara IV. a švédského krále Magnuse II. [222] — Karlova rezignace na falešného Waldemara [223] — Dohoda Wittelsbachů s Karlem a udělení lén z jeho rukou v únoru 1350 [223] — Vydání říšských korunovačních klenotů a svátostin Karlovi 12. března 1350 [224] — Kritika Karlových dohod s Wittelsbachy [224] — Povaha hodnosti římského krále [225] — Karlův kvalitativně nový vztah k papeži a forma obstrukcí ze strany Klimenta VI. [225] — Cola di Rienzo v Praze v červnu 1350 a jeho slyšení u Karla [226] — Prominentní vězeň a jeho korespondence s předními osobnostmi královského dvora [228] — Karlovo vážné onemocnění na podzim 1350 [228] — Mírová smlouva s rakouským vévodou Albrechtem II. [228] — Žádost Karlova poselstva v Avignonu o svolení k císařské korunovaci a její odmítnutí [229] — Francesco Petrarca a jeho korespondence s Karlem [229] — Karlova snaha pomoci Florencii proti milánskému arcibiskupovi Giovanni Viscontimu a úskoky Klimenta VI. [230] — Vydání Coly di Rienzo v situaci nezbytí a za určitých záruk [232] — Smrt Klimenta VI. 6. prosince 1352; nový papež Innocenc VI. [233] — Smrt Karlova synka Václava 28. prosince 1351 a Anny Falcké 2. února 1353 [233] — Karlův sňatek s Annou Svídnickou 27. května 1353 a politický zisk z něho [234] — Vídeňská jednání představitelů střední Evropy 10. března 1353 [234] — Svatba Karlovy dcery Kateřiny s Rudolfem Habsburským v dubnu 1353 [234] — Karlovo zprostředkování v konfliktu rakouského vévody Albrechta II. se švýcarským Spříseženstvem [235] — Urovnání sporů o situaci v Tyrolích [235] — Otázka Karlovy císařské korunovace v novém světle [235] — Vyslání kardinála Albornoze s vojskem a Colou di Rienzo do Itálie v srpnu 1353 [236] — Karlova vyčkávací taktika v otázce císařské korunovace [236] — Velká cesta po německých zemích římské říše a sbírání ostatků svatých 1353—1354 [237] — Smrt Balduina Lucemburského 21. ledna 1354 [237] — Korunovace Anny Svídnické římskou královnou 9. února 1354 [237] — Tajné spojení s Benátkami a další-

mi městy proti milánskému kardinálovi Giovanni Viscontimu 19. března 1354 [237] — Karlovo dosažení příměří mezi Albrechtem II. a švýcarskými kantony [238] — Zastírací manévry kolem Karlova rozhodnutí táhnout do Itálie [238] — Zahájení římské jízdy 28. září 1354 a smrt Giovanni Viscontiho 5. října 1354 [238] — Karlova korunovace lombardskou korunou v Miláně 6. ledna 1355 [239] — Karlovo poselství papeži s požadavkem jmenování zástupců při římské korunovaci [239] — Francesco Petrarca na Karlovo pozvání v Mantově [239] — Zaujatost kardinálského kolegia proti Karlově korunovaci a průtahy s odjezdem papežova zástupce do Itálie [239] — Příjezd papežského legáta a Karlovo poselství carovi Štěpánu Dušanovi [240] — Karlův příjezd do Říma a císařská korunovace 5. dubna 1355 [240] — Odjezd císařův z Říma jako projev realistického politického nazírání na situaci [241] — Pobyt v Sieně a ozbrojené povstání proti císaři v Pise [242] — Karlovo poselství byzantskému císaři Janu Palaiologovi [242] — Návrat do Prahy 15. srpna 1355 [243] — Příprava a přijetí Zlaté buly Karla IV. z roku 1356; její hlavní ustanovení; odmítnutí papežského nároku na aprobaci volby římského krále a výsady českého státu [243] — Žádost anglického krále Eduarda III. o Karlovo zprostředkování míru mezi Anglií a Francií [246] — Obranná politika Karla IV. proti pronikání Francie do západních oblastí římské říše a její úspěch [246] — Karlova korunovace arelatským králem 4. června 1365 [248] — Hodnocení vztahů Karla IV. k Francii a Anglii v období jeho císařské vlády [249] — Karlův nový vztah k papeži a jeho kritika úpadku života duchovenstva s pohrůzkou zabavení příjmů a statků [250] — Snaha císaře Karla IV. o revizi usnesení obecného církevního koncilu ve Vienne a její úspěch [250] — Karlovo úsilí o návrat papeže do Říma a jeho pozadí [251] — Nový papež Urban V. a jeho výzva Karlovi IV. k zákroku v Itálii [252] — Urbanova úloha při urovnání konfliktu mezi Karlem IV. a Rudolfem IV. Habsburským [252] — Karlovo vystoupení proti milánskému pánu Bernabovi Viscontimu [253] — Pokus přimět Karla IV. k účasti na výpravě proti Turkům [253] — Smrt Anny Svídnické (11. července 1362) a její děti; císařův sňatek s Alžbětou (Eliškou) Pomořanskou 21. května 1363 [254] — Karlova návštěva v Avignonu v květnu 1365 a její výsledek [255] — Návrat Urbana V. do Říma 16. října 1367 [257] — Narození třetího Karlova syna, Zikmunda, 15. února 1368 [257] — Karlova druhá římská jízda 1368 a korunovace Alžběty Pomořanské císařovnou 1. listopadu 1368 [257] — Odboj proti císaři v Sieně [258] — Nové rozbroje v Itálii, návrat Urbana V. do Avignonu a jeho smrt 1370 [258] — Konec šedesátých let 14. století ekonomickým a politickým předělem vlády Karla IV. [259].

(V) KARLOVA KONCEPCE ČESKÉHO STÁTU [261—328]

Inspirační zdroje Karlovy koncepce českého státu v politické praxi a plánech přemyslovských králů [262] — Definice koncepce státu [263] — Politické dohody a smlouvy místo mocenské expanze vojenskou silou [264] — Taktické a účelové spojenectví s církví jako nutnost vnitřní a vnější opory státu [264] — Síla rodové základny předpokladem mocenského postavení českého království; etapy

budování této základny: Zřízení arcibiskupství 1344; získání hodnosti římského krále 1346, souhlasu k založení univerzity 1347; založení Nového Města pražského 1348; vydání souboru státoprávních privilegií a zakládacích listin univerzity 1348 [265] — Charakteristika těchto privilegií [269] — Instituce zemí České koruny a její význam [273] — Zakládací listiny pražské univerzity a význam zakládacího aktu [275] — Vztah Moravy k Čechám z hlediska Karlovy centralizační politiky [278] — Majestas Carolina jako projev Karlova úsilí o stabilizaci panovnické moci [279] — Konflikt s Rožmberky reakcí na upevňování královské moci Zlatou bulou z roku 1356 [284] — Pokus Rudolfa IV. Habsburského o mocenský zvrat v římské říši [285] — Karlův mocenský triumf a význam narození Václava IV. 26. února 1361 [286] — Získání celé Lužice [288] — Léna České koruny v teritoriálních státech římské říše [289] — Stabilita českého státu a odstředivé zájmy dynastie Wittelsbachů [289] — Základní principy Karlovy rozvinuté koncepce českého státu: Princip důsledné kontinuity s politickou strategií přemyslovské dynastie [290] — Princip starobylosti a slovanskosti lucemburské dynastie [291] — Princip spojení římského a českého trůnu [292] — Princip spojení české a karlovske tradice a rozpor v pojetí římské říše mezi Karlem IV. a Petrarkou [295] — Princip koordinace české a říšské politiky Karlovy [300] — Princip trvalého taktického spojenectví s církví [301] — Princip politického a nacionálního univerzalizmu a Karlův domnělý český nacionalismus [304] — Princip ekonomického sblížení českých zemí s okolními zeměmi [307] — Princip politické neutralizace měst jako třetí společenské síly [319] — Princip programové introvertní, tj. do vlastní říše orientované mocenské politiky [319] — Princip centralizační politiky [319] — Princip trvalého posilování charismatických složek panovnické autority [322] — Princip pojetí kultury, umění a vědy jako zdroje politické protiváhy mocenských nároků šlechty [323] — Princip důsledně sledované mírové politiky [324] — Karlova pružnost v uplatňování principů jeho koncepce [325].

(VI) PANOVNÍK A JEHO LITERÁRNÍ ČINNOST [329—366]

Vztah Karla IV. k písemnictví jako politickému nástroji vlády [330] — Karlovy společenské a intelektuální předpoklady pro literární tvorbu a její funkční perspektivu [330] — Problematika chronologického určení vzniku Karlových spisů a stupně jeho autorství [331] — První dílo: Řád korunování českého krále a Řád požehnání královny (1347) jako politický prostředek k obnovení lesku a společenské vážnosti královského majestátu [331] — Tradiční zvláštnosti českého korunovačního aktu a základní zdroje nového korunovačního řádu [332] — Skladba a průběh korunovačního obřadu podle nového řádu 1. a 2. září 1347 [335] — Majestas Carolina (1351—1353) a Karlův osobní podíl na jejím vzniku [338] — Vztah Karlova návrhu zákoníka k Ordo iudicii terrae [339] — Otázka Karlova autorského podílu a postup prací na zákoníku [339] — Korespondence Karla IV. s italskými humanisty a její motivace [341] — Karlova svatováclavská legenda (1358) a její souvislost se státoprávním principem slovanskosti a staro-

bylosti Karlovy koncepce českého státu [344] — Spoluúčast císaře Karla na Klaretově encyklopedickém díle [348] — Karlův vlastní životopis (asi 1370 až 1371), jeho struktura a funkce [348] — *Moralitates* císaře Karla IV., sbírka sentencí z první poloviny sedmdesátých let [358] — Tzv. Knížecí zrcadlo, poslední Karlův spis z roku 1377 [361].

(VII) KULTURNÍ POLITIKA A JEJÍ VÝSLEDKY [367—422]

Obsah pojmu kulturní politika u Karla IV. [368] — Politické motivy budování kulturně vyspělé středověké společnosti [368] — Návaznost na kulturní tradici přemyslovské éry; úloha pražského biskupa Jana IV. z Dražic [369] — Problémy pronikání francouzské kultury do Čech [370] — Univerzalistický ráz dobové kultury a integrační proces v kulturní politice Karla IV.; návaznost na francouzská a italská kulturní centra [371] — Rychlá asimilace cizích podnětů v českém prostředí; stabilita tohoto prostředí [371] — Bohatý rozvoj českého jazyka a němčiny [372] — Široké mezinárodní kontakty vlivných politických činitelů Karlova dvora [372] — Úzké sepětí kulturního rozmachu s mocensko-politickým programem císaře Karla [373] — Mnohostranný význam založení pražské univerzity a císařova péče o její úroveň a vzestup [373] — Odraz působení univerzity v soudobé společnosti [374] — Hlavní proudy literární tvorby v českých zemích [380] — Česká veršovaná epika; legendy [380] — Staročeská a německá próza [380] — Drobné skladby duchovní epiky [380] — Česká lyrika milostná a duchovní [383] — Latinská lyrika [384] — Satira makaronská a česká [384] — Didaktické básnictví [385] — Dějepisectví doby Karlovy [385] — Mravoučné a věroučné traktátové písemnictví [390] — První překlad bible do češtiny [390] — Vrchol vývoje laicizace vzdělání v díle Tomáše ze Štítného [391] — Latinské odborné písemnictví; Gotšalk a M. Vojtěch Raňkův z Ježova [392] — Latinská próza encyklopedické povahy; M. Klaret a jeho okruh [393] — Právnícká literatura a význam psaných právních norem [393] — Majetkoprávní a soudní písemnosti; zemské a dvorské desky, soudní knihy [395] — Rozvoj českého divadla a dramatická tvorba [395] — Hudba [396] — Lidová duchovní píseň [397] — Hudební slavnosti a koncerty dvorského prostředí [397] — Písňová lyrika [398] — Periodizace rozvoje české literatury [398] — Gotická architektura; hrady, jejich výstavba; budování Pražského hradu z Karlovy iniciativy [399] — Hrady zbudované Karlem IV. [400] — Karlštejn, jeho výzdoba a specifická funkce [401] — Stavba Svatovítské katedrály a dílo Petra Parléře jako vrchol vývoje evropské gotiky a umění plastiky [403] — Pražské chrámy založené a přebudované z iniciativy Karla IV. [405] — Mimopražský vliv předparléřovské gotiky [406] — Stavební ruch na Moravě [406] — Zakládání klášterů a jejich sociální a vzdělávací funkce [407] — Založení Nového Města pražského, mocenskopolitický a ekonomický význam Prahy [409] — Růst areálů českých měst a jejich výstavnost [409] — Nový životní styl a dobová móda [410] — Nástěnná malba; dvorský okruh [411] — Deskové malířství a jeho špičkové

výtvoř [415] — Knižní malba [420] — Raný humanismus v Čechách [421] — Vysoká kulturní politika jako součást politického programu Karla IV. [422].

(VIII) NA SKLONKU ŽIVOTA (1370—1378) [423—484]

Karlova nová orientace na vnitroříšskou politiku [424] — Trvající protiklad mezi zájmy Karla IV. a politickými aspiracemi synů Ludvíka Bavorského; nutnost jeho vyřešení [424] — První politický cíl: Ekonomické sblížení českých zemí s německými státy římské říše a jeho vazba na připojení Braniborska k zemím České koruny [424] — Druhý politický cíl: Zajištění budoucnosti lucemburských držav a otázka nástupnictví v zemích České koruny a v římské říši [425] — Politická předehra k získání Braniborska a likvidace protilucemburské koalice z roku 1369 [425] — Narození Karlova syna Jana 15. června 1370 [428] — Nabídka sňatku Václava IV. s Johannou Bavorskou a svatba 29. září 1370 [429] — Oslabení protilucemburské koalice [430] — Vážné, ale přechodné onemocnění Karla IV. v červnu 1371 [431] — Vojenské tažení do Braniborska v červenci a v srpnu 1371 a Karlova diplomatická akce po příměří [431] — Narození Karlova syna Karla 13. března 1372 [433] — Schůzka představitelů evropské politiky v Praze v březnu 1372 [433] — Úspěch jednání o zasnoubení císařova syna Zikmunda s uherskou princeznou Marií [434] — Politické dohody mezi Karlem IV. a uherským králem Ludvíkem [435] — Zajetí Karlova nevlastního bratra Václava Lucemburského v konfliktu s Vilémem z Jülichu a jeho osvobození císařovým přispěním [435] — Konec příměří s markrabětem Otou Braniborským a zahájení Karlova tažení do Braniborska v červenci 1373 [436] — Kapitulace Oty a Fridricha Braniborského u Fürstenwalde v srpnu 1373 [437] — Náhrada za připojení Braniborska k zemím České koruny a úloha norimberských finančních domů [437] — Úprava vztahů Karla IV. k rakouským vévodům [440] — Ekonomický a politický význam získání Braniborska [440] — Karlův plán volby Václava IV. římským králem [441] — Chebská porada říšských knížat s císařem o stavu říše v listopadu 1373 [441] — Starost Karla IV. o zabezpečení Braniborska, jeho delší pobyt v této zemi; upevňování politických a ekonomických svazků s místními i okolními mocenskými činiteli [442] — Postupné uskutečňování předpokladů volby Václava IV. římským králem; udělování privilegií, poct a peněz [446] — Osvobození Erfurtu z obležení Adolfem Nassavským v srpnu 1375 [447] — Císařova cesta do Lübecku v říjnu 1375 a nezdar snah o sblížení s hanzou měst [447] — Návrat do Čech a volební smlouvy mezi císařem, rakouským vévodou Albrechtem, norimberským purkrabím Fridrichem a dalšími činiteli v Chebu o vánocích 1375 [449] — Smrt Karlova bratra Jana Jindřicha 12. listopadu 1375 a problémy s jeho rodinou [450] — Nástupnická otázka ve světle nové dynastické situace [450] — Jošt, „starší markrabě moravský“, v lednu 1376 [451] — Rozpory mezi Joštem a jeho bratry [452] — Žádost Karla IV. Řehořovi XI. o souhlas s volbou Václava IV. římským králem [452] — Obstrukce kuriálních kruhů proti volbě a Karlovo střetnutí s avignonským nunciem

mluvčím kurie [454] — Příčiny odkladu volby [454] — Jednomyslná volba Václava IV. římským králem 10. června 1376 [455] — Korunovace Václava IV. v Cáchách 6. července 1376 [456] — Papežova distance od volby Václava IV. [456] — Zákrok Karla IV. proti švábským městům odmítajícím hold Václavovi IV. [457] — Úprava finančních pohledávek uvnitř panovnického rodu [457] — Silná a neústupná osobnost markraběte Jošta jedním z podnětů k vydání Karlova nástupnického řádu z 21. prosince 1276 [458] — Obsah Karlovy politické závěti a její charakteristika [458] — Císařovy kroky k uskutečnění některých ustanovení závěti [462] — Pobyt Karla IV. na novém zámku v Tangermünde [463] — Trvající odpor Řehoře XI. k uznání volby Václava IV. [465] — Narození Karlova posledního dítěte, syna Jindřicha, v srpnu 1377 [465] — Druhá politická závěť císaře Karla IV. z 18. října 1377 [465] — Porušení zásady soustředění moci v rukou jedné silné osobnosti a zásady jednotné politické linie [466] — Nové sféry latentního politického napětí a nebezpečí porušení politické rovnováhy v Evropě [467] — Řehoř XI., jeho vztahy k francouzsky orientované kurii a papežův návrat do Říma [468] — Plány francouzské koruny na ovládnutí Uher a Neapolska [468] — Záměr sevřít český stát jako mocenské jádro římské říše francouzskou velmocenskou politikou [469] — Karlovy diplomatické protiakce: Cesta k francouzskému králi, pokus o odvrácení papežského schismatu [469] — Další Karlova aktivita směřující k překonání papežova odporu k formálnímu uznání volby Václava IV. [472] — Karlův návrat z Francie přes Lucembursko a úprava nástupnictví v tomto rodovém údělu [473] — Návrat do Prahy a smrt papeže Řehoře XI. [474] — Nový papež Urban VI. a jeho snaha získat podporu Karla IV. [474] — Uznání Urbana VI. císařem Karlem IV. a papežův souhlas s volbou Václava IV. římským králem z 26. července 1378 [475] — Volba protipapeže Klimenta VII. a počátek velkého církevního schismatu [476] — Karlovo vyhlášení všeobecného zemského míru na říšském sněmu v Norimberku 1. září 1378 [478] — Císařovo marné úsilí o všeobecné uznání římského papeže Urbana VI. [478] — Karlův a Václavův mincovní řád z 2. listopadu 1378 [479] — Náhlé onemocnění Karla IV. a jeho smrt 29. listopadu 1378 [479] — Pohřeb Karla IV. a uložení do královské hrobky 16. prosince 1378 [480].

(IX) SPOLEČNOST DOBY KARLOVY A JEJÍ STÍNY [485—532]

Iluze o harmonickém uspořádání společnosti v době Karla IV. [486] — Důsledky překotného vyrovnávání opožděného rozvoje feudálních vztahů v poměru k západní Evropě a jejich vliv na třídní poměry v českých zemích [486] — Dynamika civilizační vlny ve městech [487] — Dočasný charakter ekonomické konjunktury v českých zemích jako důsledek omezené kapacity zemědělské a řemeslné produkce regulované místním trhem ve městech [487] — Udržování ekonomické prosperity převážně politickými stimuly [487] — Ekonomická opatření a jejich zčásti pokusná povaha [487] — Nerovnoměrný vývoj ekonomických a politických opatření a prudká sociální diferenciacce [487] — Panovník

postaven před nutnost hledat trvale vnější oporu proti mocenským aspiracím šlechty v institucích církve, silných ekonomicky a ideologicky [490] — Dvě složky Karlova taktického spojení s církví, vnitřní a vnější [491] — Avignonské papežství jako exponent francouzské velmocenské politiky v Evropě [491] — Ekonomické sepětí říšských kurfiřtů s římskou říší silnější než jejich vazba k papežské kúrii [493] — Rozhodující postavení Balduina Lucemburského [493] — Politický omyl Klimenta VI. [493] — Vývoj Karlovy taktické spolupráce s církví [494] — Kulturní a charitativní úloha klášterů a jejich negativní vliv v sociální struktuře měst a v ideologické oblasti [494] — Ekonomické postavení církve a její vliv ve středověké společnosti [497] — Společenské postavení církve a její ideologické působení [497] — Inkvizice v Čechách a vyloučení přímé papežské inkvizice ve druhé polovině 14. století [498] — Správní struktura církve v Čechách [499] — Podřízení avignonských papežů zájmům francouzské evropské politiky vyrovnáno zavedením avignonského fiskalismu; jeho společensky degenerativní vliv [500] — Přebujelost církevního majetku v českých zemích a silná sociální odezva a důsledky tohoto stavu [502] — Narůstající odpor k církvi znásobený ideovou opravdovostí a značným konzervatismem české společnosti [502] — Nadprodukce kněží a vznik tzv. kněžského proletariátu, zdroje sociální kritiky církevní praxe [503] — Ekonomické kořeny krize církve v Čechách [504] — Česká šlechta, její sociální postavení a rozdílný vztah ke králi [504] — Nižší šlechta, její struktura, značná sociální diferenciacie a pauperizace [507] — Venkovští poddaní, jejich rozvrstvení a úloha peněžní formy feudální renty [508] — Důsledky ekonomické stagnace od poloviny šedesátých let [509] — Venkovská chudina [511] — Právní postavení poddaných [511] — Města, vlna prosperity a její vliv na diferenciaci městského obyvatelstva [512] — Rodový a nový patriciát, kramáři a řemeslníci a Karlův vztah k nim [512] — Třídní boj uvnitř měst [514] — Městská chudina [515] — Počešťování měst v Čechách a na Moravě [515] — Příčiny a důsledky překotného oživení obchodu v českých zemích [516] — Obecné souvislosti hospodářské stagnace a pokusy o nápravu církevního úpadku; devotio moderna [519] — Lidové kacířství: valdenští, pikarti, chiliasté [520] — Učené kacířství a opravné hnutí: Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova, M. Vojtěch Raňkův z Ježova [521] — Úloha pražské univerzity při šíření nových myšlenek [527] — Předpoklady společenské krize na konci 14. století a kořeny husitství [527].

(X) OSOBNOST KARLA IV. [533—564]

Obtížnost jednoznačné charakteristiky rozporuplné osobnosti Karla IV. a její příčiny [534] — Fiktivní představy o Karlově politické orientaci jako projevu nacionalismu [535] — Karlova osobnost zrcadlem své doby [538] — Karlův vlastní životopis jako programově voluntaristický obraz Karlovy osobnosti [541] — Rodové předpoklady Karlovy povahy [541] — Určující vliv výchovy na dvoře francouzských králů [542] — Karlův vztah k náboženské ideologii vztahem

k účelové politické kategorii [542] — Jeho symbolismus v pozdním věku projevem potřeby mocenskoideologicky podpůrných prostředků [544] — Karlovy vlastnosti realisticky uvažujícího politika [546] — Karlův vztah k náboženství a církvi jako společenské instituci; povaha jeho osobní (individuální) a oficiální (veřejně projevované) víry [547] — Karlův vztah k herezi v teorii a praxi [548] — Jeho chápání podstaty panovnické moci [551] — Karlovo trvalé úsilí o mocenskou rovnováhu mezi institucí církve a římského císařství [552] — Císařova úcta k humanistickým myšlenkám [553] — Karlova touha po míru a organizace landfrídů [553] — Myšlenka tolerance jako metodický nástroj k dosažení politických cílů [555] — Karlovy zásady funkčního kompromisu [556] — Jeho politický racionalismus a prvky machiavellistického myšlení a jednání [557] — Karel IV., mistr politického triku a chladného realismu [559] — Popis Karlovy osoby, vystupování a chování podle svědectví kronikáře Villaniho [560] — Okruh císařových rádčů a spolupracovníků a Petrarkův názor o nich [561] — Karlova autorita a smysl pro právní řád [562] — Jeho starost o ideální obraz vlastní osobnosti pro budoucí nástupce a generace [562] — Objektivní stránka Karlova politického díla [564].

SEZNAM ZKRATEK [565]

PRAMENY A LITERATURA K OBDOBÍ 1306—1378 [567]

AUTORSKÁ POZNÁMKA [627]

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH [629]

REJSTŘÍK JMENNÝ A MÍSTNÍ [639]

REJSTŘÍK VĚCNÝ [699]